

Europeiska
kommissionen

Utbildningsöversikt 2019

Sverige

Kontakta EU

Tjänsten Europa direkt svarar på dina frågor om EU.

Kontakta tjänsten på något av följande sätt:

- Ring det avgiftsfria telefonnumret 00 800 6 7 8 9 10 11 (en del operatörer kan ta betalt för samtalet).
- Ring telefonnumret +32 22999696.
- Mejla via webbplatsen (https://europa.eu/european-union/contact_sv).

Luxemburg: Europeiska unionens publikationsbyrå, 2019

© Europeiska unionen, 2019

Vidareutnyttjande tillåtet med angivande av källan. Policyn för vidareutnyttjande av kommissionens handlingar styrs av beslut 2011/833/EU (EUT L 330, 14.12.2013, s. 39).

För vidareutnyttjande eller kopiering av fotografier eller annat material som inte omfattas av EU:s upphovsrätt måste tillstånd begäras direkt från upphovsrättsinnehavaren.

PRINT	ISBN 978-92-76-09449-4	ISSN 2466-9989	doi: 10.2766/937718	NC-AN-19-024-SV-C
PDF	ISBN 978-92-76-09446-3	ISSN 2466-9997	doi: 10.2766/168195	NC-AN-19-024-SV-N

Cover image: composition with images © istock.com

Utbildningsöversikt 2019

SVERIGE

Volym 2 av utbildningsöversikten 2019 innehåller 28 landsrapporter. Här ges en översikt över och bedömning av de viktigaste politiska åtgärderna – både nyligen vidtagna och pågående åtgärder – i varje EU-land. Rapporterna bygger på de senaste kvantitativa och kvalitativa uppgifterna. Utbildningsöversikten kompletterar därmed befintliga informationskällor där de nationella utbildningssystemen beskrivs.

I avsnitt 1 ges en statistisk översikt över nyckelindikatorerna på utbildningsområdet. I avsnitt 2 beskrivs kortfattat de största styrkorna och utmaningarna för landets utbildningssystem. I avsnitt 3 ligger fokus på lärare och läraryrkets utmaningar. Avsnitt 4 handlar om utbildningsinvesteringar. Avsnitt 5 handlar om insatser för att modernisera förskoleverksamhet och skolundervisning. I avsnitt 6 diskuteras modernisering av den högre utbildningen. Avslutningsvis handlar avsnitt 7 om yrkesutbildning, medan avsnitt 8 handlar om vuxenutbildning.

Texten färdigställdes den 26 augusti 2019.

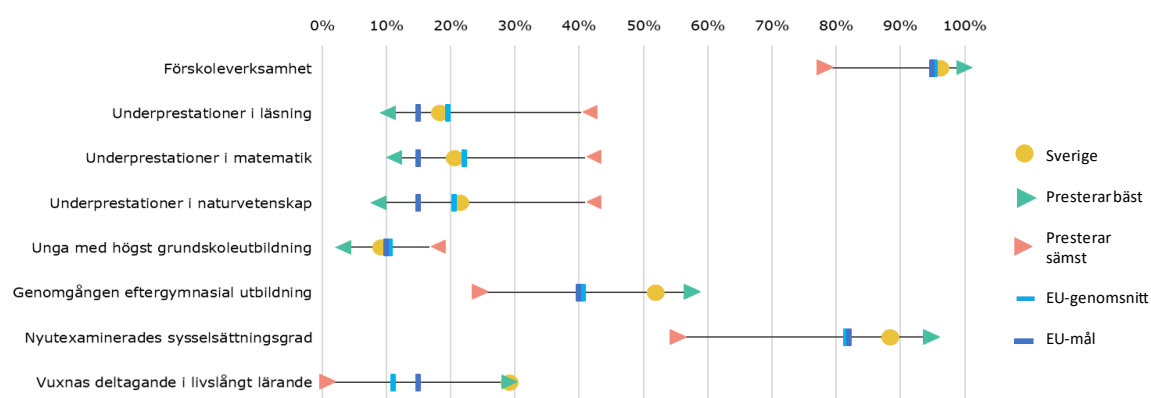
Ytterligare information finns på nätet (ec.europa.eu/education/monitor).

1. Nyckelindikatorer

		Sverige		EU-genomsnitt	
		2009	2018	2009	2018
Utbildning 2020 riktmärken					
Unga med högst grundskoleutbildning (18-24 år)		7,0%	9,3%	14,2%	10,6%
Genomgången eftergymnasial utbildning (30-34 år)		43,9%	52,0%	32,3%	40,7%
Förskoleverksamhet (från 4 års ålder till inskrivning i obligatorisk grundskola)		94,7%	96,3% ¹⁷	90,8%	95,4% ^{17,d}
Andelen 15-åringar med underprestationer i:	Läsning	17,4%	18,4% ¹⁵	19,5% ^{EU27}	19,7% ¹⁵
	Matematik	21,1%	20,8% ¹⁵	22,3% ^{EU27}	22,2% ¹⁵
	Naturvetenskap	19,1%	21,6% ¹⁵	17,7% ^{EU27}	20,6% ¹⁵
Nyutexaminerades sysselsättningsgrad (20-34 år som lämnade utbildningen 1-3 år före referensår)	ISCED 3-8 (totalt)	81,6%	88,5%	78,3%	81,6%
Vuxnas deltagande i livslångt lärande (25-64 år)	ISCED 0-8 (totalt)	22,5%	29,2%	9,5%	11,1%
Rörlighet i utbildningssyfte	Antal utexaminerade som deltagit i utbyte för att slutföra studier (Isced 5-8)	:	4,6% ¹⁷	:	3,6% ¹⁷
	Antal utexaminerade som deltagit i utbyte som ger studiepoäng (Isced 5-8)	:	10,9% ¹⁷	:	8,0% ¹⁷
Andra indikatorer i sammanhanget					
Offentliga utgifter för undervisningen i procent av BNP		6,8%	6,8% ¹⁷	5,2%	4,6% ¹⁷
Utbildningsinvesteringar	ISCED 0	€9 822 ¹²	€10 513 ¹⁶	:	€6 111 ^{15,d}
	ISCED 1	€7 943 ¹²	€8 248 ¹⁶	€5 812 ^{12,d}	€6 248 ^{15,d}
	ISCED 2	€8 446 ¹²	€8 745 ¹⁶	€6 937 ^{12,d}	€7 243 ^{15,d}
	ISCED 3-4	€8 430 ¹²	€8 407 ¹⁶	:	€7 730 ^{14,d}
	ISCED 5-8	€17 358 ¹²	€17 647 ¹⁶	€10 549 ^{12,d}	€11 413 ^{15,d}
Unga med högst grundskoleutbildning (18-24 år)	Inrikes födda	6,4%	7,3%	13,1%	9,5%
	Utrikes födda	11,9%	17,7%	26,1%	20,2%
Genomgången eftergymnasial utbildning (30-34 år)	Inrikes födda	44,3%	51,9%	33,1%	41,3%
	Utrikes födda	42,6%	52,3%	27,7%	37,8%
Nyutexaminerades sysselsättningsgrad (20-34 år som lämnade utbildningen 1-3 år före referensår)	ISCED 3-4	74,6%	83,6%	72,5%	76,8%
	ISCED 5-8	89,6%	92,5%	83,8%	85,5%

Källor: Eurostat, OECD (Pisa). Uppgifterna om rörlighet i utbildningssyfte beräknas av Europeiska kommissionens gemensamma forskningscentrum (JRC), baserat på uppgifter från Unesco, OECD och Eurostat (UOE). För mer information se bilaga I och volym 1 (ec.europa.eu/education/monitor). Anm.: EU-genomsnittet i Pisaundersökningen för 2009 omfattar inte Cypern, d = olika definitioner, u = låg tillförlitlighet, p = preliminär, 15 = 2015, 17 = 2017.

Diagram 1 Läge i förhållande till bäst och sämst presterande

Källa: Europeiska kommissionen, generaldirektoratet för utbildning, ungdom, kultur och idrott (GD EAC) baserat på uppgifter från Eurostat (Arbetskraftsundersökningarna (AKU) 2018, UOE 2017) och OECD (Pisa 2015).

2. I korthet

- I Sverige har en stor andel personer genomgått eftergymnasial utbildning och sysselsättningsgraden för högskoleutbildade är hög.
- Befolkningens digitala kompetens är bland de högsta i EU.
- Det råder stor lärarbrist och många lärare saknar formell behörighet.
- Segregationen och ojämlikheten i skolan är stor och ett växande problem.

3. Fokus på lärare

Det råder stor brist på lärare. Antalet elever ökar. Samtidigt är omkring 40 % av lärarna över 50 år¹ och över 10 % av grundskollärarna är 60–65 år. En av fem speciallärare kommer att gå i pension inom fem år². Många lärare lämnar yrket på grund av hälsoproblem och arbetsrelaterad stress (Arevik, 2015)³. Enligt Skolverket kommer det att behövas ytterligare 92 000 fullt behöriga lärare och förskollärare inom de kommande fyra åren (Skolverket, 2017a). Prognoser fram till 2031 visar att det kommer att behövas 227 000 lärare, samtidigt som endast ca 145 000 kommer att utexamineras. Det innebär att det kommer att saknas över 80 000 lärare (Skolverket, 2017b). Det råder redan brist på lärare i naturvetenskap, teknik och moderna språk. 10 % av alla högskolestuderande utbildar sig redan till lärare. Det kommer därför inte att räcka att utöka antalet lärarstudenter. Insatser görs för att tillvarata kompetensen hos nyanlända migranter som har en lärarutbildning från sina ursprungsländer (se ruta). Sveriges kommuner och landsting (SKL) har även kommit med förslag om att anställa pensionerade lärare och bättre tillvarata möjligheterna med distansutbildningar. Endast 10,7 % av lärarna i Sverige tror att samhället värdesätter deras yrke och endast 59,1 % hade läraryrket som förstahandsval (OECD, 2019)⁴. Könsfördelningen bland lärarna är något mindre ojämn än i andra EU-länder⁵.

Grundutbildningen för lärare ser olika ut på olika utbildningsnivåer. Grundutbildningen för förskollärare är 3,5 år och leder fram till en kandidatexamen. Grundutbildningen för lärare i förskoleklass och årskurs 1–6 är 4 år. För lärare i årskurs 7–9 är den 4,5 år och för lärare i gymnasieskolan är den 5 år och leder fram till en magisterexamen. Det finns även en *kompletterande pedagogisk utbildning*, bestående av praktik och pedagogik, för personer som redan har akademiska meriter i skolämnen men som saknar lärarutbildning.

En stor andel av de personer som arbetar som lärare saknar formell lärarutbildning. Läsåret 2017/2018 hade nästan 20 % av lärarna i grundskolan och 20 % av lärarna i gymnasieskolan inte genomgått någon formell grundläggande lärarutbildning⁶. Bland lärare under 29 års ålder är siffran hela 53 %. Andelen obehöriga lärare är högre i friskolor (Skolverket, 2018). Det finns en stark socioekonomisk dimension i kommunala skolor, där elever som är födda i Sverige och vars föräldrar är mer välutbildade oftare undervisas av behöriga lärare (Granstrand och Halth, 2018). Forskare hävdar att många lärare även saknar tillräckliga ämneskunskaper (Lärarnas Nyheter, 2013). Efter en reform som genomfördes hösten 2016 får obehöriga lärare inte längre tillsvidareanställning (med undantag för yrkeslärare eller modersmålslärare) eller sätta betyg på elever (Skolverket, 2018). För att öka likvärdigheten bör kommunerna enligt skollagen ta hänsyn till socioekonomiska faktorer när de fördelar anslagen för att anställa behöriga lärare.

Det har tagits flera stora fortbildningsinitiativ de senaste åren. 75 % av alla matematiklärare deltog i *Matematiklyftet* (2012). Lärare från 50 % av alla kommunala skolor och 25 % av alla friskolor deltog i *Läsllyftet* (2015) under de första tre åren. *Läraryftet* (som infördes

¹ Från 35 % inom förskoleverksamhet till 44 % inom högre utbildning.

² Lärarförbundet.

³ Enligt en rapport från ett lärarförbund upplever 50 % av lärarna stress jämfört med 21 % av personerna i jämförbara yrken – Lärarförbundet (2018).

⁴ 2018 deltog 23 EU-länder i TALIS-undersökningen: Österrike, Belgien (fr), Belgien (nl), Bulgarien, Kroatien, Cypern, Tjeckien, Danmark, England (Storbritannien), Estland, Finland, Frankrike, Ungern, Italien, Lettland, Litauen, Malta, Nederländerna, Portugal, Rumänien, Slovakien, Slovenien, Spanien och Sverige. TALIS 2018 omfattar högstadielärare och skolledare i allmänna offentliga och privata skolor.

⁵ 2017 var 95 % av lärarna i förskoleverksamhet, 76 % av lärarna i årskurs f–6 och 64 % av lärarna i årskurs 7–9 och gymnasiet kvinnor. Inom den högre utbildningen var mindre än hälften av lärarna kvinnor – Eurostat, UOE, 2017.

⁶ Se <https://www.skolverket.se/om-oss/press/pressmeddelanden/pressmeddelanden/2018-03-22-stora-skillnader-i-lararbehorighet-mellan-kommuner>

2007) är en högskoleutbildning för lärare som saknar behörighet i det ämne eller för den åldersgrupp som de undervisar. 30 000 lärare har deltagit i Lärarlyftet.

Lärare har lägre lön än andra som genomgått högre utbildning och löneutvecklingen är mycket begränsad. Lärarnas ingångslöner är något högre än i andra EU-länder. Löneutvecklingen mot maxlönen är dock mycket lägre än EU-genomsnittet (t.ex. 35,2 % för lärare i årskurs f-6, medan genomsnittet i EU ligger på 61 %)⁷. Lärare tjänar betydligt mindre än andra heltidsarbetande personer med examen från högre utbildning (alltifrån 76 % för förskollärare till 91 % för gymnasielärare) (OECD, 2018). De låga lönerna och den begränsade löneutvecklingen försvårar rekryteringen av lärare och gör erfarna lärare mindre tillfredsställda med sin arbetssituation (graden av tillfredsställelse sjunker från 92,3 % inledningsvis till 89,9 % efter fem år). Endast 63,1 % av de svenska lärarna skulle välja att bli lärare igen. Det är den lägsta andelen i EU (genomsnittet i EU ligger på 77,6 %), även om situationen har förbättrats med nästan 10 procentenheter sedan 2013 (OECD, 2019). Från och med läsåret 2016/2017 har regeringen öronmärkt centrala medel för att höja lönerna inom ramen för *Lärarlönelyftet*. Dessa medel ska höja lönerna för omkring 30 % av lärarna med varierande belopp (i genomsnitt 2 594 kr [243,60 euro] i månaden) och kommunala och fristående skolor ska fördela pengarna till särskilt kvalificerade lärare.

Ruta 1: Snabbspåret – en möjlighet för nyanlända förskollärare och lärare i Sverige

Under 2015 utvecklade sex lärosäten gemensamt utbildningen *Snabbspåret* för nyanlända migrerande lärare och förskollärare. Utbildningen har sedan dess blivit mer inriktad på flyktingar och asylsökande. I programmet kombineras en kompletterande lärarutbildning, som ges delvis på arabiska och delvis på engelska, vid ett av lärosätena med studier i svenska och en 26 veckor lång praktik på en skola eller förskola. Mellan april 2016 och december 2018 deltog 1 261 nyanlända lärare och förskollärare i programmet. För att få sin lärarlegitimation måste de fortfarande genomgå en kompletterande pedagogisk utbildning och klara ett undervisningsprov. Detta har visat sig vara en utmaning för många.

2015 inrättade arbetsmarknadens parter och Arbetsförmedlingen även det generella Snabbspårsinitiativet inom 20 yrken där det råder brist på arbetskraft. Snabbspåret för lärare har varit ett av de mest framgångsrika.

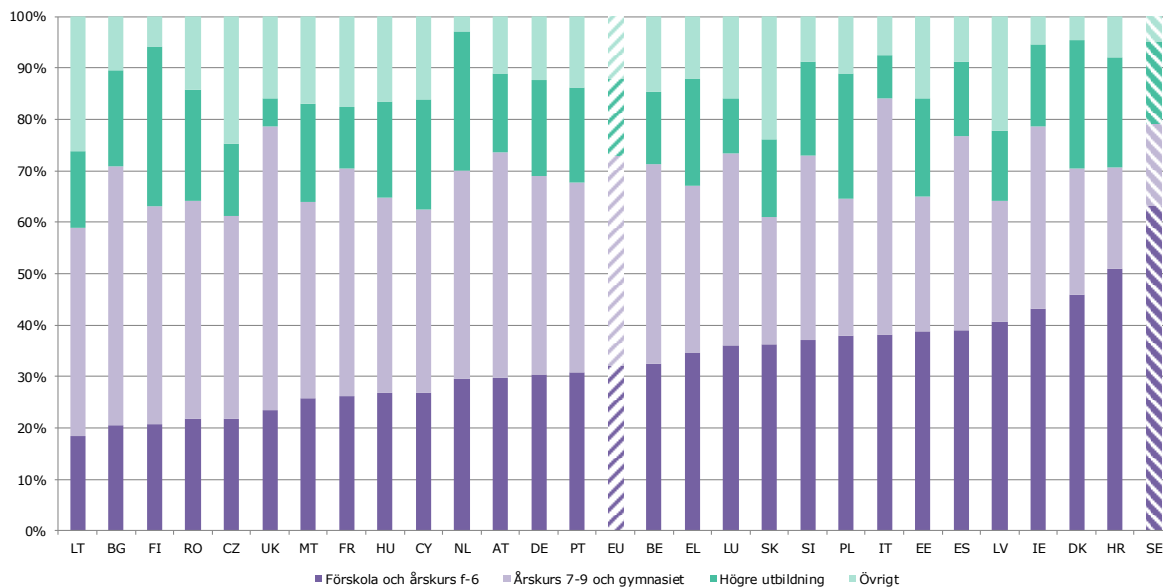
4. Investeringar i utbildning

Sverige gör stora investeringar i utbildning, huvudsakligen i grundskolan. 2017 var Sverige det EU-land som satsade störst andel av BNP på utbildning (6,8 %) – mycket större än genomsnittet i EU (4,6 %). Sverige satsar också en mycket stor andel av de offentliga utgifterna på utbildning (13,7 % – genomsnittet i EU är 10,2 %). Denna andel har ökat med 1,1 procentenhet mellan 2013 och 2017. I Sverige investeras 63,3 % av dessa medel i förskola och årskurs f-6, vilket är den största andelen i EU och en nästan dubbelt så stor andel som genomsnittet i EU. Däremot investerar Sverige endast 16,1 % i gymnasieutbildningen, vilket är lägst i EU (genomsnittet i EU ligger på 41,0 %)⁸.

⁷ Eurydice, 2018.

⁸ Eurostat, COFOG, 2017.

Diagram 2 Offentliga utgifter för utbildning per nivå, 2017

Källa: Eurostat.

Antalet barn i skolåldern ökar och det kommer att behövas ytterligare investeringar i utbildning. Antalet barn i skolåldern väntas öka med 12,3 % mellan 2020 och 2030, och med 17,8 % till 2040. Sverige är därmed ett av de länder i EU där elevantalet ökar mest. Det kommer därför att även fortsättningsvis behövas stora investeringar i utbildning⁹. 2019 mottog Sverige en landspecifik rekommendation av Europeiska unionens råd att bland annat "[i]nrikta den investeringsrelaterade ekonomiska politiken på utbildning och färdighetsutveckling" (Europeiska unionens råd, 2019).

5. Modernisering av förskoleverksamhet och skolundervisning

Deltagandet i förskoleverksamhet är högt och ett nytt fokus läggs på lärande. Andelen barn som deltar i förskoleverksamhet upp till tre års ålder är en av de högsta i EU (52,7 % – genomsnittet i EU är 34,2 %) ¹⁰. 2017 var denna siffra 96,3 % för barn från 4 års ålder till inskrivning i obligatorisk grundskola. Detta ligger över genomsnittet i EU på 95,4 % och EU:s riktmärke för 2020 på 95 % ¹¹. Traditionellt sett har förskoleverksamheten varit inriktad på lek och barncentrerad pedagogik men 2018 antogs en ny läroplan (Regeringen, 2018a) som har ett starkare fokus på lärande, särskilt läsning och digital kompetens. Den nya läroplanen kommer att börja genomföras hösten 2019. Från och med hösten 2018 är förskoleklass en obligatorisk del av skolgången ¹², med mer pedagogiskt innehåll för att förbereda barnen på det första skolåret. Utmaningarna inom förskoleverksamheten handlar om skillnaderna i kvalitet och utbud mellan kommuner och bristen på behöriga förskollärare.

Andelen elever med högst grundskoleutbildning ligger under genomsnittet i EU. Även om denna andel på 9,3 % ligger under genomsnittet i EU (10,6 %) har den ökat från 7 % 2009 och det förefaller omöjligt att nå det nationella Europa 2020-målet på 7 %. Unga män löper 2,4 procentenheters större risk att lämna skolan med högst grundskoleutbildning än unga kvinnor. Det finns stora och ökande skillnader mellan inrikes födda elever (7,3 %) och utrikes födda elever (17,7 %).

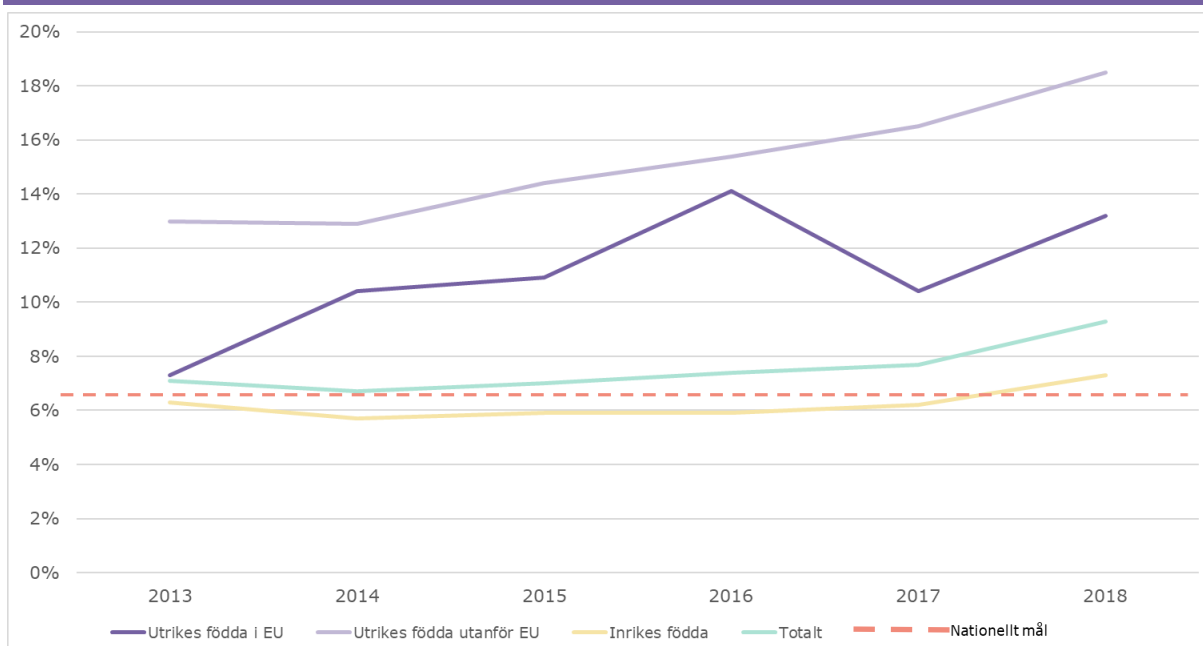
⁹ 600 nya skolor och 300 nya förskolor behöver byggas fram till 2020 (SKL, 2018).

¹⁰ Eurostat, EU-SILC-undersökning.

¹¹ Eurostat, UOE, 2017.

¹² Denna ändring av skollagen (2010:800) trädde i kraft den 1 januari 2018.

Diagram 3 Andelen unga med högst grundskoleutbildning (18–24 år) efter födelseland 2013–2018

Källa: Eurostat. Onlinedatakod: [edat_lfse_02](#)

Ökande segregation och ojämlikhet i skolan är allvarliga problem. Orsakerna till den ökande ojämlikheten inom ett traditionellt sett mycket inkluderande system kan spåras tillbaka till 1990-talets utbildningsreform, då Sverige decentraliserade utbildningen och införde både skolmarknad och skolval. Privata huvudmän driver fristående skolor (som är offentligt finansierade men drivs i privat regi). Forskning visar att skolvalet bidrar till segregation, eftersom barn till välutbildade och svenskfödda föräldrar tenderar att oftare välja friskolor än migranter och barn till mindre välutbildade föräldrar (Kornhall och Bender, 2019, s. 5). Denna segregation påverkar skolresultaten negativt för redan utsatta elever. Segregationen har sannolikt bidragit till den minskade jämlikhet och de försämrade skolresultat som observerats i OECD:s Pisaundersökning och i nationella betyg och prov (Kornhall och Bender, 2019, s. 18). Pisaundersökningen visar att socioekonomisk status har större inverkan på skolresultaten i Sverige än i EU i genomsnitt¹³. Det faktum att kommunerna ansvarar för finansieringen av skolan innebär också en ökad risk för ojämlikhet, på grund av de stora resursskillnaderna mellan olika kommuner. Kommuner vars skolor har många barn med invandrarbakgrund eller lägre socioekonomisk status får extra anslag: 1 miljard kr (104 miljoner euro) 2018, 3,5 miljarder kr (365 miljoner euro) 2019 och 6 miljarder kr (627 miljoner euro) 2020. Syftet är att hjälpa skolorna att locka till sig bättre lärare och öka undervisningens kvalitet (SOU, 2017).

Svenskarnas digitala kompetens är redan en av de högsta i EU, och fortsätter att förbättras. Ungdomar i åldern 16–19 år har en högre digital kompetens än genomsnittet i EU (68 % har mer än grundläggande kompetens – i EU är genomsnittet 57 %). Sverige har den näst största andelen (77 %) personer i åldern 16–74 år som har grundläggande eller mer än grundläggande kompetens (genomsnittet i EU var 57 % 2017)¹⁴. Andelen personer som regelbundet använder internet är också en av de högsta i EU (91 % 2018 – genomsnittet i EU ligger på 83 %). Denna siffra har varit fortsatt hög de senaste sju åren. Utbildningssystemet är ett av de mest digitaliserade i EU: de flesta skolor har en dator per elev och även förskolor har nästan samma datortäthet. Sverige har haft en digital strategi för skolan sedan 2017 och programmering har nyligen införts i 13 av de 19 ämnena i den nationella läroplanen (Regeringen, 2017). Ett mål är att alla skolor år 2022 ska vara beredda att genomföra de nationella proven digitalt. I mars 2019 upprättade SKL och Skolverket en nationell handlingsplan för att digitalisera skolsystemet och den formella vuxenutbildningen. Trots att befolkningen har en hög digital kompetens ligger andelen lärare som känner sig väl eller mycket väl förberedda på att använda informations- och

¹³ Räknat som poängskillnaden i naturvetenskap förenad med en höjning med en enhet i Pisaundersökningens index för ekonomisk, social och kulturell status (OECD, 2016).

¹⁴ Eurostat, DESI, 2017.

kommunikationsteknik i undervisningen under genomsnittet i EU (37 % – genomsnittet i EU ligger på 39,4 %). 22,2 % av lärarna uppger att de har ett stort behov av att utveckla sin informations- och kommunikationstekniska kompetens (genomsnittet i EU ligger på 16,1 %).

6. Modernisering av universitet och högskolor

Andelen personer som genomgått eftergymnasial utbildning är en av de högsta i EU. I Sverige har en hög andel personer genomgått eftergymnasial utbildning (52 % 2018). Landet ligger över det nationella Europa 2020-målet på 45–50 % och klart över genomsnittet i EU (40,7 %). Denna siffra har varit hög i många år och har sedan 2010 ökat med ca 1 procentenhet per år. För kvinnor är siffran 59,1 % och för män 45,3 %. Andelen personer som genomgått eftergymnasial utbildning är nästan lika hög bland personer som är födda i andra EU-länder som för den inrikes födda befolkningen. Skillnaden är dock stor i förhållande till personer födda i länder utanför EU (35,2 %)¹⁵.

Även om sysselsättningsgraden för högskoleutbildade är bland de högsta i EU är andelen med högre utbildning inom naturvetenskap och matematik låg. Andelen med högre utbildning inom naturvetenskap, teknik, ingenjörsvetenskap och matematik (27,5 %) ligger något över genomsnittet i EU. De flesta av dem studerar ingenjörsvetenskap och byggnadsteknik (18,8 %). 2017 var Sverige ett av de länder som hade den lägsta andelen studerande inom naturvetenskap, matematik och statistik i EU (4,4 % – genomsnittet i EU ligger på 7,6 %)¹⁶. Sysselsättningen bland nyutexaminerade från högre utbildning är en av de högsta i EU (92,5 % 2018)¹⁷ och har ökat ständigt sedan 2010. Det råder dock brist på utbildade lärare, läkare och sjuksköterskor (Europeiskt centrum för utveckling av yrkesutbildning, Cedefop, 2018) och inom informations- och kommunikationsteknik (Almega, 2017).

Två stora förändringar när det gäller rätten att delta i högre utbildning träder i kraft 2022. Den ena förändringen påverkar möjligheten att komma in på högskola och universitet med hjälp av resultat från högskoleprovet. Provet kan tas efter avslutad gymnasieutbildning för att öka chansen att bli antagen till populära utbildningar. Provet kommer endast att kunna skrivas av studenter som är minst 18 år. Regeringen hoppas att förändringen kommer att uppmuntra studenterna att fokusera på att först avsluta sina gymnasiestudier. Den andra förändringen innebär att ett nytt prov införs för att validera kompetens. Provet ska göra det möjligt för personer som är 24 år eller äldre och som inte har gått ut gymnasiet att gå en högre utbildning.

En expertgrupp har föreslagit förändringar när det gäller finansieringen av högre utbildning. 2018 rekommenderade en utredning om finansieringen av högre utbildning gemensamma budgetanslag för utbildning och forskning, med en ökad anslagsandel för forskning (från 44 % till minst 50 % av de totala anslagen). Utredningen föreslog även kvalitetssäkring av både högre utbildning och forskning och en finansieringsmekanism för universitetens samhällsansvar (SOU, 2019).

Lärarna inom den högre utbildningen är bland de äldsta i Europa och har otrygga anställningar. Inom den högre utbildningen är 44 % av lärarna äldre än 50 år och 19 % är äldre än 60 år¹⁸. Anställningarna är inte alltid trygga och 28 % av lärarna och forskarna har bara tillfälliga anställningar (SULF).

Nyligen kom förslag till en ny strategi för internationalisering. En expertgrupp lade fram ett förslag till en ny nationell strategi för internationalisering av högre utbildning. Expertgruppen anser att man bör rekrytera fler internationella studenter genom att underlätta antagningen och öka stipendierna (däribland bilaterala finansieringsavtal med tredjeländer), ge företagen större incitament (skatteavdrag för donationer och stipendier) att stödja högre utbildning och öka tillgången på kompetens samt utöka anslagen till universitet och högskolor och ge dem större utrymme att själva kunna sänka undervisningsavgifterna för studenter från tredjeländer. Dessa förslag bör genomföras år 2020–2030. Bland de högskoleutbildade i Sverige har fler deltagit i rörlighet i utbildningssyfte än EU-genomsnittet (15,5 % – genomsnittet i EU ligger på 11,6 %) men rörligheten ligger fortfarande under EU:s riktmärke på 20 %. Andelen inkommande studenter, som ligger på 10,3 %, är något lägre än genomsnittet i EU (10,8 %), och de flesta utbyten sker på

¹⁵ Eurostat, AKU, 2018.

¹⁶ Eurostat, UOE, 2017.

¹⁷ Eurostat, AKU, 2018.

¹⁸ Eurostat, UOE, 2017.

doktorandnivå. De flesta av de inkommande studenterna kom från andra EU-länder eller från länder i Asien.

7. Modernisering av den yrkesinriktade utbildningen

Deltagandet i grundläggande yrkesutbildning är lågt, även om sysselsättningsgraden bland nytexaminerade yrkesutbildade är en av de högsta i EU. År 2017 antogs nästan 37 900 nya elever till en formell yrkesgymnasieutbildning i Sverige, vilket är en ökning med 3 % från 2016 (UOE, 2017). 34,1 % av gymnasieeleverna går en yrkesutbildning, vilket är lägre än genomsnittet i EU (47,8 %) (UOE, 2017). Få studenter deltar i program där studier kombineras med praktik (UOE, 2017). Sysselsättningsgraden bland nytexaminerade yrkesutbildade har ökat något från 87,8 % 2017 till 88,7 % 2018. Den ligger över genomsnittet i EU (79,5 %) (AKU, 2018), är en av de högsta i EU och är nästan lika hög som för studenter som tar examen från högre utbildning¹⁹.

Åtgärder vidtas för att göra yrkesutbildningen mer attraktiv. Bland annat införs yrkesutbildningar som ska förbereda studenterna för högre utbildning och Lärlingscentrum ordnar nya praktikplatser i samarbete med berörda parter. Nationella och regionala samordnare har tillsatts för att hjälpa skolor att samarbeta med lokala företag (Cedefop, kommande). En nationell utredning av yrkesutbildningen föreslog inrättandet av branschskolor för att tillföra ett praktiskt inslag. Sedan januari 2018 har ett sådant pilotprojekt drivits med tio branschskolor. Dessa kan få ett statligt bidrag på upp till 50 000 kr (4 670 euro) per elev (Cedefop, kommande). Under 2018 tillsattes en utredning för att undersöka en regionalt baserad gymnasieutbildningsmodell och en diversifiering av utbildningsprogrammen för att säkerställa att utbildningen bättre motsvarar behovet av kompetens (Regeringen, 2018b). Resultatet kommer att redovisas i februari 2020. I januari 2019 kom ett betänkande med förslag på åtgärder för att ge elever möjlighet att göra väl övervägda val. Utredaren föreslog individuell yrkesvägledning och ett obligatoriskt inslag under namnet *framtidswal* med fokus på arbetsliv, karriärval och yrkesområden innan eleverna går vidare till gymnasieutbildningen (Utbildningsdepartementet, 2019).

Lärarbrist är ett problem även inom yrkesutbildningen. Det råder brist på behöriga yrkesutbildningslärare och situationen väntas förvärras. Skolverket driver en kampanj för att locka lärare till yrkesutbildningen. Under 2013 och 2016 infördes statliga bidrag för att höja lönerna för särskilt välkvalificerade lärare, samtidigt som de företag som erbjuder lärlingsplatser får ekonomiskt stöd om handledaren genomgår utbildning. Huvudmän och skolledare i kommunerna erbjuds stöd i förändringshantering och digitalisering (Skolverket, ReferNet Sweden, 2019).

Ruta 2: Yrk in

Yrk in-projektet (2017–2020) syftar till att öka ungdomars intresse för yrkesutbildning och ge dem bättre förutsättningar på arbetsmarknaden, utveckla nya former av studie- och yrkesvägledning, öka samarbetet med arbetsgivare och bidra till mindre könsstereotypa studieval.

Målgruppen är ungdomar i åldern 15–24 år som saknar gymnasieutbildning. Särskilt fokus ligger på nyanlända invandrare. Projektets mål är att stödja 400 ungdomar som förbereder sig för att studera på gymnasiet eller som vill återuppta sina gymnasiestudier.

Yrk in verkar för att förbättra studievägledningen och skapa en flexibel antagning och flexibla former av yrkesutbildning för migranter och andra.

De metoder som används är tidig arbetsmarknadsutbildning, stöd till företag, utbildning av mentorer/yrkescoacher, studievägledning, besök i olika branscher och karriärportföljer för nyanlända.

Yrk in genomförs av Sveriges kommuner och landsting i fyra regioner. Den totala budgeten ligger på 30,5 miljoner kr (3 miljoner euro), varav 20,5 miljoner kr (2 miljoner euro) kommer från Europeiska socialfonden.

¹⁹ Eurostat, AKU, 2018.

8. Utveckling av vuxenutbildning

Andelen lågutbildade vuxna är lägre än genomsnittet i EU och de deltar i högre utsträckning i vuxenutbildning. Trots det finns det bara arbete för en tredjedel av dem. 14,47 % av den vuxna befolkningen saknar gymnasieexamen (genomsnittet i EU är 21,9 %) (AKU, 2018). Dessutom är andelen lågutbildade vuxna som faktiskt förvärvsarbetar högre (64 %) än genomsnittet i EU (56,8 %) (AKU, 2018). Deltagandet i vuxenutbildning (29,2 %) är det högsta i EU och ligger klart över genomsnittet i EU (11,1 %) (AKU, 2018). Behovet av mer omfattande kompetensutveckling kvarstår dock: 2017 fanns det 751 000 lågutbildade vuxna men endast 242 000 arbeten utan särskilda krav på utbildning (AKU, 2017). År 2017 tog inga vuxna över 25 år en gymnasieexamen (UOE, 2017).

Utökade möjligheter till vuxenutbildning är ett av målen i den nya regeringens uppgörelse med samarbetspartierna (januari 2019). Vuxna kommer att få större möjligheter att delta i fortbildning och villkoren för studielån kommer att förbättras (Skolverket, ReferNet Sweden, 2019).

Förslag har lagts fram om att förändra den kommunala vuxenutbildningen och utveckla en ny lärarutbildningsprofil för vuxenutbildning. I augusti 2018 föreslog en nationell utredning förändringar för att lättare kunna anpassa systemet efter förändringar på arbetsmarknaden och enskildas behov, både som en andra chans att utbilda sig och som stöd till karriärförändringar (Utbildningsdepartementet, 2018). Utredningen föreslog även att vuxna med intellektuell funktionsnedsättning skulle erbjudas mer lärlingsutbildning och skolutbildning (Skolverket, ReferNet Sweden, 2019). Det finns ingen särskild utbildning för lärare som undervisar inom den formella vuxenutbildningen. Utredningen om den kommunala vuxenutbildningen har föreslagit att några lärosäten bör erbjuda en formell profilering mot vuxenutbildning (Skolverket, ReferNet Sweden, 2019). På Regeringskansliet arbetar man nu med utredningens förslag.

9. Referenser

- Almega, 2017, *The IT skills shortage, A report on the Swedish digital sector's need for cutting-edge expertise*, https://www.almega.se/app/uploads/sites/2/2018/06/ittelekom_rapport_brist_pa_it-kompetens_eng_webb.pdf
- Arevik, N., 2015, "Bristen på likvärdighet större än någonsin", *Pedagogiska magasinet*.
- Cedefop, 2018, *2018 skills forecast Sweden*, http://www.cedefop.europa.eu/files/cedefop_skills_forecast_2018_-_sweden.pdf
- Cedefop, kommande, "Developments in vocational education and training policy in 2015-19: Sweden", *Cedefop monitoring and analysis of VET policies*.
- Cedefop, kommande, *Vocational education and training in Sweden: short description*. Luxemburg, Europeiska unionens publikationsbyrå.
- Europeiska unionens råd, 2019, rådets rekommendation om Sveriges nationella reformprogram 2019 med avgivande av rådets yttrande om Sveriges konvergensprogram 2019.
- Eurydice, 2018, *Teachers' and School Heads' Salaries and Allowances in Europe – 2016/17*.
- Granstrand, C. och G. Halth, 2018, "Utsatta skolor får nobben", *Dagens Samhälle*, nr 38, s. 2-3.
- Kornhall, P. och Bender, G., 2019, *School segregation in Sweden: evidence from the local level*. NESET Ad hoc report.
- Läraryrket, 2018, *Fast i en obalans mellan krav och resurser – en granskning av lärares arbetsbelastning och stress*, Stockholm, Läraryrket.
- Lärarnas Nyheter, 2013, "Stor brist på behöriga ämneslärare", <https://lararnastidning.se/stor-brist-pa-behoriga-amneslarare/>
- Utbildningsdepartementet, 2018, *En andra och en annan chans – ett komvux i tiden*, SOU 2018:71: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2018/09/sou-201871/>
- Utbildningsdepartementet, 2019, *Framtidsval – karriärvägledning för individ och samhälle* SOU 2019:4: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2019/01/sou-20194>
- Skolverket, 2017a, <https://www.skolverket.se/om-oss/press/pressmeddelanden/pressmeddelanden/2017-12-18-stort-behov-av-fler-larare>
- Skolverket, 2017b, *Redovisning av uppdrag att ta fram återkommande prognoser över behovet av förskollärare och olika lärarkategorier, Redovisning av regeringsuppdrag*, Dnr: 2016:906, Skolverket, Stockholm, Skolverket, <https://www.skolverket.se/getFile?file=3876>
- Skolverket, 2018, *Stora skillnader i lärarbehörighet mellan kommuner*, <https://www.skolverket.se/om-oss/press/pressmeddelanden/pressmeddelanden/2018-03-22-stora-skillnader-i-lararbehorighet-mellan-kommuner>
- Skolverket, ReferNet Sweden, 2019, *Vocational education and training in Europe – Sweden*, Cedefop ReferNet VET in Europe reports 2018, http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2018/ReferNet_Sweden_VET_in_Europe_2018.pdf .
- OECD, 2016, *PISA 2015 Results (volym I): Excellence and Equity in Education*.
- OECD, 2018, *Education at a Glance 2018: OECD Indicators*, OECD Publishing, Paris, <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2018-en>

OECD, 2019, *PISA 2018 Results (volym I): Teachers and School Leaders as Lifelong Learners, TALIS*.

Regeringen, 2017, *Nationell digitaliseringsstrategi för skolväsendet. Bilaga till regeringsbeslut I:1, 2017-10-19, Utbildningsdepartementet, Stockholm.*

Regeringen, 2018a, *Innebörden av förordningen om läroplan för förskolan, Promemoria U2018/03418/S, Utbildningsdepartementet, Regeringskansliet.*

Regeringen, 2018b, *Kommittédirektiv, Planering och dimensionering av gymnasial utbildning: <https://www.regeringen.se/494272/contentassets/6a4e80bead4a46918949e660ea1fbfe6/planering-och-dimensionering-av-gymnasial-utbildning-dir-2018.17.pdf>*

SOU (Statens offentliga utredningar), 2017, *Samling för skolan: nationell strategi för kunskap och likvärdighet, SOU 2017:35, Stockholm. http://www.sou.gov.se/wp-content/uploads/2017/04/SOU_2017_35_webb_Final-version.pdf*

SOU (Statens offentliga utredningar), 2019, *En långsiktig, samordnad och dialogbaserad styrning av högskolan, Utbildningsdepartementet, 2019:6 Stockholm, Statens offentliga utredningar, <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2019/02/sou-20196/>*

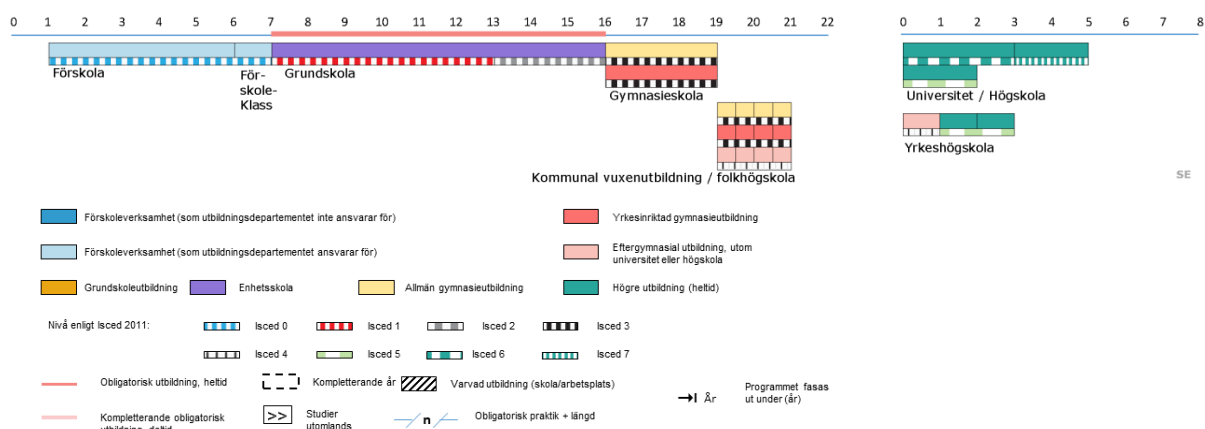
Sveriges kommuner och landsting (SKL), 2018, *Skolans rekryteringsutmaningar – lokala strategier och exempel, <https://webbutik.skl.se/sv/artiklar/skolans-rekryteringsutmaningar-.html>*

Sveriges universitetslärare och forskare (SULF), *Tryggare anställningsvillkor och fler karriärvägar, <https://sulf.se/sulf-tycker/tryggare-anstallningsvillkor-och-fler-karriarvagor/>*

Bilaga I: Källor till nyckelindikatorer

Indikator	Eurostats onlinedatakod
Unga med högst grundskoleutbildning	edat_lfse_14 + edat_lfse_02
Genomgången eftergymnasial utbildning	edat_lfse_03 + edat_lfs_9912
Förskoleverksamhet	educ_uoe_enra10
Underpresterande i läsning, matematik och naturvetenskap	OECD (Pisa)
Nyutexaminerades sysselsättningsgrad	edat_lfse_24
Vuxnas deltagande i livslångt lärande	trng_lfse_03
Offentliga utgifter för undervisningen i procent av BNP	gov_10a_exp
Utgifter för offentliga och privata institutioner per elev	educ_uoe_fini04
Rörlighet i utbildning:	JRC:s beräkningar på grundval av uppgifter från Eurostat/UIS/OECD
– Examen utomlands	JRC:s beräkningar på grundval av uppgifter från Eurostat/UIS/OECD
– Poäng utomlands	JRC:s beräkningar på grundval av uppgifter från Eurostat/UIS/OECD

Bilaga II: Utbildningssystemets struktur

Källa: Europeiska kommissionen/EACEA/Eurydice, 2018, *The Structure of the European Education Systems 2018/19: Schematic Diagrams*, Eurydice Facts and Figures, Luxemburg, Europeiska unionens publikationsbyrå.

Synpunkter och frågor kring rapporten är välkomna och kan skickas med e-post till:
 Marina Grskovic
Marina.Grskovic@ec.europa.eu
 eller
EAC-UNITE-A2@ec.europa.eu

Sammanfattning

Internationell rapport i korthet

Landsrapport i korthet

Sammanfattning

Av alla faktorer i skolmiljön anses lärarna vara den som har störst inverkan på elevernas läranderesultat. Över 60 %²⁰ av de offentliga utbildningsutgifterna i EU spenderas också på lärarna. I alla politiska satsningar för att förbättra utbildningsresultaten – eller effektivisera utbildningen – kommer man garanterat att noggrant studera lärarnas roll och försöka komma fram till hur man kan hjälpa lärarna att lyckas i sitt krävande yrke. Nya rön från OECD:s Talisundersökning sprider mer ljus över lärarna. Resultatet från den senaste undersökningen ligger till grund för 2019 års utbildningsöversikt, där ett helt avsnitt ägnas åt att analysera skollärarna i EU. De nya rönen från Talis 2018 utgör en unik informationskälla om lärarnas motivation, livslånga lärande och karriärer som kan hjälpa beslutsfattarna att förebygga och hantera problem för att på så sätt bättre utnyttja lärarnas fulla potential.

I 2019 års utbildningsöversikt följs läraravsnittet av en analys av de befintliga mål som Europeiska unionens råd har antagit enligt den strategiska ramen för europeiskt utbildningssamarbete 2020 (EU:s riktmärken). I den delen av rapporten presenteras de senaste uppgifterna om deltagandet i förskoleverksamhet och barnomsorg, om unga som lämnar skolan med högst grundskoleutbildning, om personer som genomgått högre utbildning, om underpresterande elever inom de grundläggande färdigheterna, om sysselsättningsgraden bland nyutexaminerade, om vuxenutbildning och om rörligheten inom högre utbildning. I utbildningsöversikten 2019 följer därefter en analys av utbildningsindikatorer som används inom andra väletablerade eller nya prioriteringar, bland annat entreprenörskapsutbildning, digital utbildning och flerspråkighet. Rapporten avslutas med ett avsnitt med en analys av offentliga utbildningsinvesteringar.

Grundbulten i lärandet: lärarna

I hela EU står utbildningssystemen inför en rad utmaningar som rör lärarna. Flera länder har redan brist på lärare eller kommer att få det inom en snar framtid, antingen generellt eller inom vissa ämnesområden (i regel naturvetenskap, teknik, ingenjörsvetenskap och matematik) eller i vissa geografiska områden. Eftersom en stor andel lärare är 50 år eller äldre kommer de 23 EU-länder som deltog i Talis 2018 att under det närmaste årtiondet behöva ersätta omkring en tredjedel av lärarkåren. Under samma period kommer minst fem EU-länder att behöva ersätta omkring hälften av högstadielärarna (Italien, Bulgarien, Litauen, Estland, Grekland och Lettland, och i de första tre länderna gäller detsamma för låg- och mellanstadielärare).

För att lyckas med att förnygra lärarkåren är det viktigt att ta tag i vissa centrala faktorer, t.ex. antalet elever som väljer att utbilda sig till lärare, antalet nya lärare som börjar arbeta som lärare och antalet lärare som slutar. Här finns det ett behov av att göra yrket mer attraktivt och erbjuda goda arbetsvillkor för en långvarig yrkesutövning.

Undersökningen visar att i EU upplever endast 18 % av högstadielärarna att deras yrke värdesätts av samhället och denna andel minskar med fler år i läraryrket. På samma sätt är i flera EU-länder andelen lärare som fortfarande skulle välja att arbeta som lärare betydligt lägre bland mer erfarna lärare. Generellt sett är det särskilt svårt att locka män till läraryrket, särskilt i låg- och mellanstadiet och i förskolan, där andelen kvinnliga lärare uppgår till 85 % respektive 96 %.

²⁰ Beräkningarna är gjorda av GD utbildning, ungdom, idrott och kultur utifrån Eurostats statistik över den offentliga förvaltningens finanser, referensåret 2017 ([gov_10a_exp](#)).

Lärlöner står sig inte alltid väl i jämförelse med andra yrken med likvärdiga kvalifikationer. I fyra av de EU-länder som har statistik för detta (Tjeckien, Slovakien, Italien och Ungern) tjänar lärarna, oavsett vilken nivå de undervisar på, mindre än 80 % av vad andra högskoleutbildade arbetstagare gör. I de flesta EU-länder tjänar låg- och mellanstadielärarna (och särskilt förskollärarna) mindre än högstadie- och gymnasielärarna. I de högre årskurserna tenderar lärarnas löner att vara högre på gymnasiet än på högstadiet.

Det råder även brist på lärare med särskild inriktning. Nästan 40 % av rektorerna vid EU:s högstadieskolor uppger att bristen på lärare som undervisar elever med särskilda behov påverkar undervisningskvaliteten negativt i deras skola. Rektorerna pekar även på bristen på lärare med behörighet att undervisa i en mångkulturell eller flerspråkig miljö (störst brist råder i Frankrike, Italien och Portugal) och lärare med behörighet att undervisa elever från mindre gynnsamma socioekonomiska förhållanden (störst brist råder i Frankrike, Italien och Portugal). Den senare typen av brist uppkommer till följd av olika förändringar (teknologi, mångfald i klassrummen) och visar att utbildningen (både grundutbildning och fortbildning) behöver förbättras.

Mot bakgrund av den ständiga tekniska och demografiska utvecklingen behöver lärarna mer än någonsin tidigare dessutom nya färdigheter, bland annat i att hantera kulturell och språklig mångfald i klassrummet, undervisa i en tekniktät miljö och använda kollaborativa undervisningsmetoder. Medan 92 % av lärarna regelbundet deltar i kompetensutveckling uppger 21 % av dem att de skulle behöva mer utbildning i att undervisa elever med särskilda behov, 16 % uppger att de skulle behöva mer utbildning i hur man använder information- och kommunikationsteknik (IKT) i undervisningen, och ca 13 % uppger att de skulle behöva mer utbildning i att undervisa i flerspråkiga och mångkulturella miljöer.

Ett ökat deltagande i utbildning och en högre utbildningsnivå: de största framgångarna under det senaste årtiondet

Under det senaste årtiondet har andelen personer som genomgått högre utbildning ökat kraftigt i EU som därför har nått målet att minst 40 % av alla personer i åldern 30–34 år ska ha genomgått högre utbildning – en ökning från 32 % 2009. Trots denna ökning finns det tydliga tecken på ojämlikhet när det gäller utbildningsnivå. Till exempel genomgår i genomsnitt en högre andel kvinnor (45,8 %) högre utbildning än män (35,7 %) – och skillnaden har ökat stadigt de senaste åren. I regel avslutar kvinnor sin högre utbildning tidigare än män. Dessutom tar en högre andel unga vuxna som är födda i rapporteringslandet eller i ett annat EU-land examen än jämnåriga som är födda i länder utanför EU (41 % respektive 35,8 %). Trots det visar en översikt över de politiska åtgärder som vidtagits för att få människor med olika bakgrund att genomgå högre utbildning att mindre än hälften av EU-länderna fastställer specifika mål för att få fler personer som tillhör underrepresenterade grupper att delta i högre utbildning, t.ex. personer med funktionsnedsättning, migranter eller studenter från mindre gynnsamma förhållanden.

Allt fler barn från 4 års ålder deltar i förskoleverksamhet och nästan alla barn i denna åldersgrupp går idag i förskola. Andelen barn från 3 års ålder som deltar i förskoleverksamhet är också hög. Trots det sjunker deltagandet för befolkningen i stort, som ligger på 90 %, till 77,8 % i den grupp av barn som riskerar att hamna i fattigdom eller socialt utanförskap. Det har visat sig att barn som gått i förskola under de första åren i livet uppvisar bättre läranderesultat senare i livet. Detta gäller särskilt barn från mindre gynnsamma socioekonomiska förhållanden. Det är därför viktigt att se till att alla barn har lika tillgång till utbildning under de första åren i livet.

Sedan samarbetet inom EU:s ram för utbildningssamarbete inleddes 2009 har andelen unga vuxna som lämnar skolan utan minst gymnasieutbildning minskat kraftigt. Trots det upphörde samarbetet på EU-nivå efter 2016. Vid en jämförelse mellan 2016 och 2018 visar det sig att det gjorts framsteg i arbetet med den här indikatorn i stora länder som t.ex. Spanien eller Polen, och även i andra länder, t.ex. Rumänien, Nederländerna och Portugal. Trots det har det skett en negativ

utveckling i andra länder – t.ex. Italien, Sverige, Danmark, Slovakien och Estland (i fallande ordning med hänsyn till befolkningsstorlek). Dessutom har andelen elever som lämnar skolan med högst grundskoleutbildning ökat de senaste två åren, både för de unga vuxna som är födda i EU (mellan 2016 och 2017) och för de som är födda utanför EU (mellan 2017 och 2018). Att minska andelen elever som lämnar skolan med högst grundskoleutbildning är fortfarande en prioriterad fråga och ett mål för EU, eftersom de som lämnar skolan utan gymnasieexamen kommer att få kämpa med lägre sysselsättning och lägre deltagande i vuxenutbildning.

Nästa årtiondes största utmaning: att förbättra skolresultaten och att få fler vuxna att studera

Deltagandet i utbildning kan mätas med hjälp av uppgifter om antal inskrivna studerande, kvalifikationer eller färdighetsprov. De senare visar att det kommer att bli svårt att minska andelen underpresterande 15-åringar till under 15 % som är EU:s mål fram till 2020²¹, särskilt för elever från mindre gynnsamma socioekonomiska förhållanden. Att vid 15 års ålder inte klara grundläggande uppgifter i matematik, läsförståelse eller naturvetenskap påverkar individernas chanser att fortsätta studera, hitta och behålla ett arbete senare i livet, klara snabba teknologiska förändringar och utvecklas som medborgare. Mellan 2012 och 2015 har EU faktiskt rört sig längre ifrån detta mål. Ungefär en femtedel av eleverna i EU klarar inte grundläggande uppgifter i läsförståelse, och för naturvetenskap och matematik är siffran något högre (uppgifter för 2015). Omkring en fjärdedel av de elever som kommer från mindre gynnsamma socioekonomiska förhållanden och är födda i ett annat land anses vara akademiskt resilianta, dvs. de klarar sig bra akademiskt trots att de kommer från mindre gynnsamma eller ibland svåra förhållanden. Individuella faktorer som är förenade med högre resiliens är bl.a. höga akademiska förväntningar och att inte gå om en årskurs, medan det finns ett negativt samband mellan distansering från skolan (t.ex. skolk och narkotikamissbruk) och resiliens. På skolnivå finns det ett positivt samband mellan resiliens och faktorer som att använda skolutvärderingar, koppla elevernas provresultat till lärarnas prestation, ha tillräcklig tillgång till studierum och att vara omgiven av elever med högre socioekonomisk status.

Genom åren har andelen vuxna i EU som deltagit i utbildning under de senaste fyra veckorna ökat något – från 9,5 % 2008 till 11,1 % 2018. Dessutom är det i alla EU-länder personer med få eller inga utbildningsmeriter – dvs. de med störst behov av utbildning – som minst sannolikt kommer att studera. Ålder och utbildningsnivå påverkar vuxnas möjligheter att delta i utbildning. Sannolikheten att delta i lärande är över fyra gånger större för unga vuxna (25–34 år) än för personer i åldern 55–64 år. På samma sätt är sannolikheten att delta i lärande över fyra gånger större för personer med högre utbildning än för personer med högst gymnasieexamen.

Kompetensutveckling för framtida liv och arbete

Forskningen har länge visat det positiva resultatet av att kunna studera utomlands. Det finns ett samband mellan gränsöverskridande rörlighet i utbildningssyfte och framtida rörlighet, högre inkomst och lägre risk för arbetslöshet. Ett av målen för det europeiska området för utbildning²² är

²¹ Uppgifterna för detta riktmärke kommer från OECD:s Pisa-undersökning. Elever som presterar under nivå 2 anses vara underpresterande.

²² I november 2017 möttes EU:s ledare i Göteborg för att diskutera EU:s sociala dimension, däribland utbildning och kultur. Som ett led i debatten om EU:s framtid presenterade kommissionen sin vision och konkreta åtgärder för att skapa ett europeiskt område för utbildning till 2025. Ett av huvudmålen för det europeiska området för utbildning är att se till att "[r]örlighet i utbildningssyfte är tillgängligt för alla". För att åstadkomma detta kommer man att bygga vidare på de positiva erfarenheterna av Erasmus+-programmet och den europeiska solidaritetsåren och utöka deltagandet i dem. Man kommer också att lansera ett EU-studentkort som ett nytt, användarvänligt sätt att lagra uppgifter om en persons akademiska meriter. Andra åtgärder för att öka rörligheten i det europeiska området för utbildning är bland annat att

att se till att "[r]örlighet i utbildningssyfte är tillgängligt för alla". År 2017 var 11,6 % av alla personer som tagit examen från högre utbildning "rörliga" i den bemärkelsen att de studerat delar av eller hela utbildningen utomlands. Omkring 8 % av dem studerade utomlands under korta perioder, medan 3,6 % tog examen i ett annat land. Omkring hälften av alla korta studieperioder som EU-studenter tillbringat utomlands genomfördes med hjälp av stöd via Erasmus+-programmet. Generellt sett har Luxemburg, Cypern, Nederländerna och Finland (i fallande ordning) en hög andel rörliga studenter. Antalet inresande studenter, dvs. antalet studenter som under en period kommer till ett land för att studera, kan ses som ett mått på hur attraktivt utbildningssystemet är. När det gäller denna indikator ligger Storbritannien i topp – både i fråga om den procentuella andelen inresande studenter och i absoluta tal.

Det finns ett antal nyckelkompetenser (eller kombinationer av kunskap, färdigheter och inställning) som kan ge individen större möjligheter i livet, underlätta övergången till arbetsmarknaden och öka chanserna att få jobb. Till exempel är det i genomsnitt 35 % mer sannolikt att personer som har genomgått en entreprenörskapsutbildning kommer att driva företag senare i livet. Av dessa 35 % beror 7 procentenheter på att deltagarna får en bättre självbild när det gäller sin förmåga att driva företag. Uppgifter visar att det i EU till stora delar är frivilligt att delta i entreprenörskapsutbildningar och att det endast är obligatoriskt i en handfull länder.

Dessutom står utbildningssystemen fortfarande inför utmaningar som gör det svårare att tillvarata den digitala teknikens möjligheter. För att klara den digitala omställningen måste skolorna ge lärarna stöd att bygga upp en digital kompetens för den pedagogiska verksamheten, utforma innovativa pedagogiska metoder samt tillhandahålla digital utrustning och bättre konnektivitet. Elever, lärare, skolor och utbildningssystem måste få större kapacitet att göra digitala bedömningar.

Vidare kan förmågan att tala flera språk öka individens möjligheter att få jobb. Mellan 2005 och 2015 har antalet elever som haft obligatorisk språkundervisning ökat i hela Europa, såväl i årskurs f-6 som i årskurs 7-9 och gymnasieskolan. År 2014 studerade 83,7 % av barnen i årskurs f-6 minst ett främmande språk jämfört med 67,3 % ett knappt årtionde tidigare. År 2015 läste 59 % av eleverna i årskurs 7-9 två språk i skolan jämfört med 46,7 % 2005.

Sysselsättningsgraden bland nytexaminerade har ökat kontinuerligt i EU sedan 2013 års bottennotering (75,4 %). Sysselsättningsgraden bland nytexaminerade låg 2018 på 81,6 % och är därmed nästan på samma nivå som före krisen (82 % 2008). När det gäller nytexaminerades möjligheter att få jobb lider vissa länder dock fortfarande av krisens efterverkningar – särskilt Grekland och Italien, där sysselsättningsgraden för nytexaminerade ligger på omkring 55 %. Jämfört med elever med en gymnasial yrkesexamen har studenter med en allmän teoretisk gymnasieexamen inte lika lätt att ta sig in på arbetsmarknaden (66,3 % jämfört med 79,5 %). År 2018 var sysselsättningsgraden för högskoleutbildade 85,5 %.

Offentliga investeringar i utbildning

År 2017 investerade EU i genomsnitt 4,6 % av sin bruttonationalprodukt (BNP) i sina utbildningssystem. Denna andel har sakta men säkert minskat något de senaste åren, från 4,9 % 2014. I genomsnitt lägger EU-länderna omkring en tredjedel av de offentliga utbildningsutgifterna på förskoleverksamhet och årskurs f-6, 41 % på årskurs 7-9 och gymnasieutbildning och 15 % på högre utbildning. Sett till olika utbildningssektorer minskade de reala utgifterna för årskurs 7-9, gymnasieutbildning och eftergymnasial utbildning (-1,3 % mellan 2016 och 2017), medan de ökade för förskoleverksamhet, årskurs f-6 (+1,4 %) och för högre utbildning (+1,7 %).

införa nya förfaranden för att säkerställa ömsesidigt erkännande av examensbevis, förbättra språkinläringen, skapa ett nätverk av europeiska universitet och stödja lärare och deras rörlighet.

Hittills har trenderna i utbildningsutgifter inte i någon större utsträckning påverkats av den demografiska utvecklingen, till viss del med undantag för utgifterna för högre utbildning. På grund av att antalet skolbarn väntas minska i många EU-länder kommer utgifterna per elev sannolikt att öka, även vid oförändrade utbildningsutgifter.

Länder i korthet

Belgien

Den flamländska gemenskapen (BE fl) kommer med start i september 2019 att genomföra reformer på alla utbildningsnivåer, bland annat inom kombinerat teoretiskt och praktiskt lärande. Den franska gemenskapen (BE fr) kommer också att genomföra skolreformer – först förändringar i skolstyrningen, därefter en ny utökad gemensam läroplan och en reform av grundlärarutbildningen från och med september 2020. Belgien har bland de högsta utbildningsutgifterna i EU. Samtidigt är utbildningsresultaten jämförelsevis låga, vilket tyder på att det finns utrymme för ökad effektivitet och ändamålsenlighet. För att minska ojämlikheten och förbättra resultaten behöver lärarna få mer stöd för att hantera mångfalden i klassrummet. En stor andel personer har genomgått högre utbildning men det finns fortfarande stora skillnader mellan olika regioner och grupper.

Bulgarien

Arbetet med att modernisera utbildningssystemet fortsätter, samtidigt som problemen kvarstår när det gäller kvalitet, arbetsmarknadsrelevans och inkludering. Den demografiska utvecklingen och den ökande bristen på kompetens visar att Bulgarien behöver investera bättre i den nuvarande och framtida arbetsstyrkans kompetens. Den vuxna befolkningens behov av kompetensutveckling och omskolning är stort, samtidigt som deltagandet i vuxenutbildning är lågt. Läraryrket har låg status och lärarkåren blir allt äldre. Lönerna höjs som ett sätt att göra yrket mer attraktivt. Åtgärder har vidtagits för att göra yrkesutbildningen mer relevant för arbetsmarknaden.

Cypern

Läraryrket är mycket attraktivt. De reformer som har genomförts för att uppvärdera yrket är lovande men behöver stärkas och utökas. Reformerna genomförs också för att främja en hög kvalitet inom offentlig förskoleverksamhet och barnomsorg. Tillgången till sådan verksamhet är dock otillräcklig för de minsta barnen. Andelen högskoleutbildade har fortsatt att öka. Underutnyttjandet av kompetens är dock fortfarande ett problem med tanke på de specifika förhållanden som råder på den cypriotiska arbetsmarknaden. Åtgärder har vidtagits för att uppvärdera både yrkesutbildningen och vuxenutbildningen, men attraktiviteten i båda sektorerna är låg, liksom deltagandet.

Danmark

Danmark har förändrat sin universitetsutbildning för att göra den mer flexibel och mer anpassad efter arbetsmarknaden. Det finns dock fortfarande ett behov av att utexaminera fler studenter inom naturvetenskap, teknik, ingenjörsvetenskap och matematik. Antalet lärlingsplatser har utökats och åtgärder vidtas för att främja vuxenutbildningen. De minskade utgifterna i utbildningsbudgeten påverkar både skolor och universitet. Det finns stora lokala variationer i utbildningsresultat för ungdomar med invandrarbakgrund.

Estland

Estland håller på att ta fram en utbildningsstrategi för 2021–2035 för att successivt försöka att anpassa systemet till förändringarna på arbetsmarknaden och i samhället. På grund av den demografiska utvecklingen och utbildningssystemets begränsade förmåga att anpassa sig efter arbetsmarknadens behov är det fortfarande svårt att matcha tillgången på kompetens med efterfrågan på arbetskraft. Den åldrande lärarkåren i kombination med läraryrkets låga attraktivitet utgör en långsiktig utmaning för att få utbildningssystemet att fungera. Deltagandet i vuxenutbildning är rekordhøgt men fortfarande finns det ett stort behov av kompetensutveckling och omskolning.

Finland

Samtidigt som läraryrket är ett prestigefullt och attraktivt yrke råder det brist på både förskollärare och speciallärare. Ojämligheten på utbildningsområdet har ökat något och utgifterna för utbildning har minskat. Nya politiska åtgärder vidtas för att öka kvaliteten, ändamålsenligheten och internationaliseringen inom den högre utbildningen. Efterfrågan på personer med examen inom informations- och kommunikationsteknik är stor och svår att tillgodose. Arbetet med att reformera yrkesutbildningen pågår och reformer planeras även för att främja vuxenutbildningen.

Frankrike

Arbetet fortsätter med att förbättra utbildningsresultaten och minska ojämlikheten med hjälp av stöd till lärarkåren och finansieringsåtgärder. Genom en ny utbildningslag förlängs skolplikten så att den omfattar barn i åldrarna 3–18 år. Myndigheterna har svårt att kombinera den snabba reformtakten med behovet av att samråda med berörda parter för att förankra reformerna och få bästa möjliga genomslag. Arbetet med att genomföra yrkesutbildningsreformen pågår för fullt.

Grekland

Läraryrket är mycket attraktivt i Grekland men det saknas möjligheter och incitament för att öka yrkeskunnandet. Utbildningsutgifterna är lägre än i de flesta EU-länder och stora delar av pengarna går till löner. Andelen elever som lämnar skolan med högst grundskoleutbildning har minskat ytterligare, särskilt på landsbygden. Det är fortfarande svårt att få jobb efter utbildningen, även för högt utbildade personer. Åtgärder vidtas för att förhindra kunskapsflykten bland högt utbildade personer, men internationaliseringen av de grekiska universiteten är underutvecklad.

Irland

Irland har en kraftfull ram för att säkerställa tillgången till välkvalificerade lärare och ytterligare planer på hur nya behov ska tillgodoses, inklusive bristen på lärare. Andelen elever som lämnar skolan med högst grundskoleutbildning har fortsatt att minska och nya nationella stödordningar ska bidra till ökat deltagande i förskoleverksamhet och barnomsorg. Trots att landet har ökat sina offentliga utbildningsutgifter har investeringarna i högre utbildning inte ökat i samma takt som antalet studenter. Irland genomför initiativ för att främja kompetensutveckling och få fler vuxna att studera men det finns fortfarande många lågutbildade vuxna i befolkningen.

Italien

Italien investerar betydligt mindre än EU-genomsnittet i utbildning, särskilt i högre utbildning. Andelen lärare som är nöjda med sitt arbete är bland de högsta i EU men endast en liten andel anser att deras yrke värdesätts. Obligatoriskt arbetsplatsförlagt lärande inom yrkesutbildningen skulle kunna bidra till att ge lärlingar ett mer strukturerat lärande och underlätta övergången från utbildning till arbete. Andelen personer som har genomgått högre utbildning är låg och övergången från utbildning till arbete är fortfarande svår, även för välkvalificerade personer.

Kroatien

Reformer av läroplanen genomförs på prov och just nu pågår ambitiösa förberedelser för att genomföra dem fullt ut. Reformerna är på gång även inom yrkesutbildningen. Deltagandet i förskoleverksamhet och barnomsorg hålls tillbaka på grund av bristen på lärare och platser. Det finns planer på att utöka den mycket korta genomsnittliga undervisningstiden för att förbättra de låga utbildningsresultaten.

Lettland

Lettland har redan nått och överträffat sina utbildningsmål inom ramen för Europa 2020. Lettland bör ytterligare kunna förbättra läranderesultaten genom den nya kompetensbaserade läroplanen, en starkare individuell strategi för elever i riskzonen och stöd för att inkludera elever med särskilda utbildningsbehov. Antagningarna till yrkesutbildningen ökar och sysselsättningsgraden bland

yrkesutbildade personer ökar, även om båda fortfarande ligger under EU-genomsnittet. Inom den högre utbildningen har landet successivt gjort välkomna förändringar och t.ex. ökat investeringarna och förbättrat kvalitetssäkringen. Utbildningssektorn är dock fortfarande fragmenterad och den internationella konkurrenskraften är låg.

Litauen

Rådande trender i fråga om antalet studenter och lärare gör att det krävs en övergripande strategi för att kunna hantera tillgång och efterfrågan på lärare. Att förbättra nyckelkompetenser och relevanta färdigheter är en prioriterad fråga på alla nivåer. En vidareutveckling av övervaknings- och utvärderingssystemen kan bidra till att höja utbildningskvaliteten. Åtgärder har vidtagits för att öka utbildningssystemets sammantagna effektivitet men det krävs ytterligare åtgärder för att se till att de genomförs. Politiska åtgärder saknas för att komma till rätta med det låga deltagandet i vuxenutbildningen.

Luxemburg

Under 2018 har införandet av flexibla inträdeskrav vid rekrytering av förskollärare lockat fler sökande. Elevernas prestationer påverkas till stor del av hur de klarar trespråkighetssystemet. En reform av den studievägledning som erbjuds i slutet av årskurs 6 kan ha stoppat en trend där många elever hamnat i den lägsta nivågruppen i högstadiet. Sysselsättningsgraden bland nyutexaminerade personer från alla typer av utbildning är betydligt högre än EU-genomsnittet.

Malta

Insatser görs för att höja undervisningskvaliteten och göra yrket mer attraktivt. Några av de största utmaningarna är att förbättra investeringarna i utbildning och att utveckla övervakning och bedömningar. Ett ökat deltagande i förskoleverksamhet och barnomsorg och det nya högstadies- och gymnasiesystemet kan bidra till att minska antalet elever som lämnar skolan med högst grundskoleutbildning. Även om deltagandet i högre utbildning ökar kvarstår mycket arbete för att säkerställa att utbildningen motsvarar efterfrågan på arbetsmarknaden.

Nederländerna

Andelen elever som lämnar skolan med högst grundskoleutbildning ligger under det nationella Europa 2020-målet men har ökat något. Lärarbristen ökar i Nederländerna, såväl på låg- och mellanstadiet som på högstadiet och gymnasiet. Kvalitetsöverenskommelserna för 2019–2022 syftar till att höja yrkesutbildningens kvalitet. Den högre utbildningen i Nederländerna lockar allt fler utländska studenter.

Polen

Andelen elever som lämnar skolan med högst grundskoleutbildning fortsätter att minska och deltagandet i förskoleverksamhet och barnomsorg bland barn under tre år är fortfarande lågt. Polen har börjat reformera den högre utbildningen, vilket innebär stora förändringar av hur lärosätena fungerar. Genomförandet av 2017 års förändringar av skolsystemet innebär organisatoriska, finansiella och läroplansrelaterade utmaningar. Andra utmaningar rör lärarnas löner, begynnande brister samt grund- och fortbildning. Deltagandet i vuxenutbildning är fortfarande lågt.

Portugal

Lärarna är nöjda med sin arbetssituation men den åldrande lärarkåren, den höga andelen tillfälligt anställda och bristerna när det gäller introduktionsutbildning och fortbildning är fortfarande problematiska områden. De investeringar som görs för att uppgradera infrastrukturen är otillräckliga, särskilt när det gäller förskoleverksamhet och barnomsorg i storstadsområden. Förbättringar har skett vad gäller de regionala skillnaderna i utbildningsresultat, andelen elever som går om en årskurs och andelen elever som lämnar skolan med högst grundskoleutbildning.

Andelen personer som genomgår högre utbildning har ökat men företagens efterfrågan på IKT-specialister överstiger tillgången. Det finns en stor andel lågkvalificerade vuxna samtidigt som deltagandet i vuxenutbildning fortfarande är lågt.

Rumänien

Rumänien har presenterat konkreta idéer om en stor reform av utbildningssystemet. Tydliga åtgärder behöver vidtas för att genomföra reformen. De offentliga utgifterna för utbildning är låga i ett EU-perspektiv, medan sektorns investeringsbehov är stort. För en sådan stor reform kommer det sannolikt att krävas ytterligare medel för att skapa starkare mekanismer för jämlikhet och effektivitet. Bättre stöd till lärarna – särskilt genom att göra om grundläroutbildningen och förbättra fortbildningen – kan bidra till att höja kvaliteten och öka jämlikheten. Insatser har gjorts för att i större utsträckning kombinera teori och praktik. Deltagandet i vuxenutbildning är fortfarande lågt, trots att det finns ett stort behov av kompetensutveckling och omskolning.

Slovakien

Slovakien håller på att förbättra sin förskoleverksamhet och barnomsorg, vilket är särskilt positivt för barn från sämre ställda familjer. Slovakien har ett mer strategiskt förhållningssätt till livslångt lärande, kompetensutveckling och omskolning. Andelen elever som lämnar skolan med högst grundskoleutbildning har fortsatt att öka sedan 2010 och närmar sig 14 % i östra Slovakien. Investeringarna i utbildning är otillräckliga, vilket återspeglas i lärarnas fortsatt låga löner, trots de lönehöjningar som skett på senare tid.

Slovenien

Inskrivningarna i förskoleverksamhet och barnomsorg närmar sig EU:s riktmärke. Andelen slovenska gymnasieelever som går en yrkesutbildning är en av de högsta i EU och sysselsättningsgraden efter utbildningen är hög. Det finns tillräckligt med nyutexaminerade lärare men många lärare närmar sig pensionsåldern och det råder redan brist inom vissa lärarkategorier. En stor andel elever genomgår högre utbildning men det råder stora skillnader mellan män och kvinnor, samt mellan den inrikes födda och den utrikes födda befolkningen.

Spanien

Läraryrket är attraktivt men arbetsvillkoren skiljer sig mellan olika regioner och mellan offentliga och privata utbildningssystem. De privata utbildningsutgifterna är betydande, medan de offentliga utgifterna är statiska i förhållande till BNP. Planerade reformer har bromsats till följd av en rådande politisk osäkerhet. Arbetet med att modernisera yrkesutbildningen pågår. Vuxnas deltagande i utbildning ökar sakta.

Storbritannien

Satsningar görs för att hantera den stora andelen lärare som lämnar yrket. I England ökar antalet lärarhögskolor men många har det svårt ekonomiskt. Det är oklart hur brexit kommer att påverka Storbritanniens högre utbildning. Det kommer dock att behövas politiska åtgärder för att hantera den potentiella förlusten av forskningsmedel från EU och den minskade tillströmningen av studenter. England kommer att införa nya kvalifikationer som ett led i de reformer som för närvarande genomförs av den gymnasiala yrkesutbildningen.

Sverige

Sverige har en stor andel högskoleutbildade och sysselsättningsgraden bland dem är hög. Befolkningens digitala kompetens är bland de högsta i EU. Det råder stor lärarbrist och många lärare saknar formell behörighet. Segregationen och ojämlikheten i skolan är stor och ett växande problem.

Tjeckien

Tjeckien fortsätter att göra yrkesutbildningen mer relevant för arbetsmarknadens behov. Myndigheterna tar väl vara på EU-medel för att kunna genomföra reformer. Arbetet med att skapa en inkluderande utbildning går framåt men fortfarande vidtas begränsade åtgärder som riktar sig till romer. Lärarkåren har fortfarande låg attraktivitet.

Tyskland

Tyskland har tillkännagett att man avser att göra stora investeringar i digitalisering, högre utbildning och forskning under det kommande årtiondet, men även i skolan. Tyskland förbereder sig på genomgripande förändringar i arbetsstyrkans kompetens genom att genomföra digitala initiativ och genom att omforma systemet för vuxenutbildning. Lärarkåren blir allt äldre och Tyskland har en svår uppgift framför sig när det gäller att ersätta ett stort antal lärare. Ungdomar från mindre gynnsamma socioekonomiska förhållanden eller med invandrarbakgrund har fortfarande en lägre utbildningsnivå.

Ungern

På senare tid har Ungern vidtagit åtgärder för att höja kompetensen för personal i förskoleverksamhet och barnomsorg. Landet har trappat upp arbetet med att minska de stora skillnaderna i resultat mellan elever. Antagningsvillkoren inom högre utbildning har skärpts. En ny strategi har införts för att modernisera yrkesutbildning och vuxenutbildning på medellång sikt.

Österrike

För att undvika lärarbrist behöver Österrike locka tillräckligt med studenter till grundlärarutbildningen och förbättra fortbildningen. Landet investerar i högre utbildning för att förbättra studiemiljön. Inom utbildningssystemet är arbetet med att höja den digitala kompetensen en prioriterad fråga. Nyligen genomförda reformer har avbrutits, vilket kan försvåra arbetet med att integrera studenter med invandrarbakgrund och med att förbättra utbildningsresultaten för studenter från mindre gynnsamma sociala förhållanden.

EU-INFORMATION

På nätet

På webbplatsen Europa finns det information om EU på alla officiella EU-språk
(https://europa.eu/european-union/index_sv).

EU-publikationer

Ladda ned eller beställ både gratis och avgiftsbelagda EU-publikationer
(<https://publications.europa.eu/sv/publications>). Om du behöver flera kopior av en gratispublikation kan du kontakta Europa direkt eller ditt lokala informationskontor (https://europa.eu/european-union/contact_sv).

